

STRATEGY FOR DEVELOPMENT OF BULGARIAN CULTURE 2019-2029. OPPORTUNITIES AND CHALLENGES

Kazashka, Vesela, vesela.kazashka@gmail.com

Academy of Music, Dance and Fine Arts „Prof. Asen Diamandiev”
Plovdiv, Bulgaria

Abstract: Bulgarian culture is multi-layered and has been formed during different historical epochs, which affect the Bulgarian nation and identity. Bulgaria is one of the countries with the richest cultural heritage, which allows for the use of this unique resource. Adequate and effective policies for preservation of this valuable resource, formulation of clear priorities, goals, tasks and mechanisms, ensuring accessibility of citizens to culture and art, their recognition by the society, are of special importance for the message of civilization, which we must preserve and we hand over. Cultural education is one of the main aspects of its preservation.

Keywords: Cultural Policies, Art, Culture

СТРАТЕГИЯ ЗА РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРСКАТА КУЛТУРА 2019-2029. ВЪЗМОЖНОСТИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Казашка, Весела, vesela.kazashka@gmail.com

АМТИИ „Проф. Асен Диамандиев”, Пловдив, България

Резюме: Българската култура е многопластова и се е оформяла през различни исторически епохи, които се отразяват на българската народност и идентичност. България е една от страните с най-богато културно наследство, което дава възможност за използване на този уникален ресурс. Адекватни и ефективни политиките за съхранение на този ценен ресурс, формулиране на ясни приоритетите, цели, задачи и механизми, осигуряване на достъпност на гражданите до култура и изкуство, припознаването им от обществото, са от особено значение за цивилизационното послание, което трябва да съхраним и предадем. Образованието в областта на културата е един от основните аспекти за нейното опазване.

Ключови думи: културни политики, изкуство, култура

Културата като най-ярко проявление на цивилизацията е приоритет на всяка държава. Културата е свързана с образованието, науката, изкуството, личностното развитие на човека. През 2010 година Петя Бъркалова и Весела Казашка формулират пет посоки на еволюционното и емоционално развитие на човека и обществото: изкуството – приложение на творческите учения и въображение на човека, за създаване на красота и емоции; науката–разума, теорията, технологиите и иновациите като създания на човешкия интелект; образованието - обучението, наследяването на знанието, предаване на опит и знания, създаване на отношение към ученето; културата - чувството за идентичност и принадлежност. Не на последно място - личното развитие на човека като личност и като част от обществото, което включва наука, изкуство, образование и култура (Barkalova, Kazashka, 2010). В този контекст националните и европейски културни политики са от основополагащо значение за съхранението на културата и по-широкото разпространение.

Още през 1998 година Ландри и колектив (комисия) установяват, че българската културна политика все още не разполага с концепция за българската култура и културен живот. Те констатирали закостенялост в начина на работа и мислене, като това е един от най-трудните за преодобяване проблеми, според тях. Те ясно подчертават необходимостта от национален дебат, в който да се включи широка аудитория с желание за промяна. (Landry, 1997). Три са основните препоръки, които комисията дава на България през 1998 г.:

1. Министерството на културата да започне национален дебат по проблемите на културата, обвързан с меморандум, одобрен от правителството за запазване настоящото равнище на културните субсидии, с отчитане на инфлацията, така че дебатът да може да протече при стабилни финансови предпоставки.
2. Преосмисляне на ролята на читалищата като ключов фактор за развитието на културата, а също така и за активизиране на гражданското общество.
3. Активно общуване на България с най-доброто от европейската културна политика.

В резултат на дадените препоръки и активността на работещите в сферата на културата и изкуството към февруари 2021 има постигнати резултати, които са добра стъпка, но недостатъчна. През 2010 година е утвърдена е методология за изготвяне на национална стратегия за развитие на изкуствата, културното наследство, културни и творчески индустрии, и културен туризъм в България. През 2011-2012 година е направен опит за формиране на Стратегия за развитие на българската култура. Сформирани са работни групи, с участието на организации, културни дейци, изследователи, включено е проучване на чуждите практики, провеждане на дискусии. Предвижда се изработване на национална програма и стратегически план. Определени са стратегически цели и приоритети на Министерството на културата през 2015 година. През 2019 година е представена Стратегия за развитие на българската култура 2019-2029 година, която още не е приета¹. Кабаков определя изработването на стратегия за развитието на културата като елемент в процеса на стратегическото управление на културата с определящо значение (Kabakov, 2017). Невена Добрева представя връзката между стратегическото планиране с търсенето на най-доброто позициониране спрямо външната среда и предлага управление на процесите чрез постигане на цели, които са поставени в бъдещето (Dobрева, 2018). Според Мерсер културата не може да бъде разглеждана изолирано от другите сфери като например образованието и на местно ниво културното планиране е важен елемент от стратегиите за развитие на града и средата (Merсер, 1991). Според Ghilardi културата от особено важно и решаващо значение за общественото благоденствие (Ghilardi, 2011).

СТРАТЕГИЯ ЗА РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРСКАТА КУЛТУРА 2019-2029

Необходимостта от обща стратегия отразява желанието на работещите в сферата на културата и на министерството на културата за анализиране на проблемите, свързани с управление на културата,

---

1 Strategy for Development of Bulgarian Culture 2019-2029 (Draft), Ministry of Culture, Sofia 2019, // [Стратегия за развитие на българската култура 2019-2029 година (предложение), Министерство на културата, София 2019]

дефиниране на потенциални решения и формулиране на краткосрочни цели, задачи, отговорници, чрез които да се постигне цялостното изпълнение на стратегията и да бъдат създадени условия за развитие на българската култура.

Цели и задачи

В процеса на изграждане на стратегията се обособяват няколко взаимосвързани етапа, които дефинират проблема, анализират средата, формулират потенциални решения. *Фигура 1* представя визията на стратегията за развитие на българската култура, разработена на анализ на предходния 10 годишен период и със значение на стратегически документ за следващите 10 години.

Фиг.1. Стратегия за развитие на културата 2019-2029

Стратегията е „жив“ документ, който при необходимост да бъде актуализиран. Този факт изисква още по-решително приемане на документа, с цел изпълнение на заложените задачи и приоритети. [Фиг.1] Културата е възприемана като начин на живот, свързан със създаване на културно съдържание, осмисляне и участие в процеса на изграждане на нови форми на съдържание, на нови публикации.

В стратегията са формулирани ясните ангажименти на държавата по отношение на културата, а именно: създаване на условия за подпомагане и развитие на културните процеси, на творческите индустрии и иновации в контекста на европейските и световни тенденции, така и по отношение на съхранение на традициите и българската национална идентичност; превръщане на твореца в активен участник на създаване на съвременна култура; създаване на нови културни пространства, до които всеки да има достъп с цел задоволяване на своите културни потребности; утвърждаване на мястото на българската култура като част от общата европейска и световна култура; превръщането на културата в стратегически ресурс за устойчиво социално и икономическо развитие. Изведени са и седем основни принципа, на които да бъде основано настоящото и бъдещето развитие на културата:

1. Децентрализация на управлението и финансирането на културата –
2. Свобода на действието и формиране на пазарно ориентирано поведение на културните институции и творците.
3. Промени в културното законодателство, предназначени да посрещнат новите социално-икономически предизвикателства.
4. Изграждане на подходяща среда, улесняваща културното развитие в контекста на членството на България в Европейския съюз.
5. Равнопоставеност на държавните, общинските и частните културни институти и институции.
6. Активно присъствие и участие на всички нива на неправителствения сектор.
7. Управление на културата, основано на участието на всички заинтересовани страни, с ясни функции и отговорности.

В Стратегията за развитие на българската култура 2019-2029 година приоритетно се поставя виждането за развитие на нови форми и политики. Осъществяването на това виждане е свързано с непрекъснат анализ на културните процеси и актуализация на заложените цели. Постигането на подобно състояние на културата изисква подкрепа на стратегически значими инициативи като опазването и насърчаването на културното многообразие, творческата мобилност и защитата на интелектуалната собственост в областта на културата, развитие на

съвременни форми на културно изразяване и не на последно място качествено образование в областта на изкуствата и културата.

В стратегическо отношение основният приоритет е насочен към създаване на подходяща законодателна среда (Това се налага от необходимостта от актуализиране на действащото законодателство предвид новите условия на развитие, както и промените настъпващи в общоевропейски план) и разработване и прилагане на нов тип финансови механизми.

Средно образование в областта на културата и изкуството

Основен приоритет на образованието в сферата на културата и изкуството е подобряване качеството на образование и повишаване на мотивацията на обучаеми и преподаватели. Първата стратегическа цел заложена в стратегията е качествено образование в системата на средните училища по изкуства и по култура. Качественото образование се влияе от два фактора – инфраструктура – материална база, техническо обезпечаване и ниво на експертния капацитет и педагогически качества на преподавателският състав. Към момента финансирането на училищата е на базата на делигирани бюджети с основен показател, който влияе на размера на финансирането – броя на учениците. Стратегически, с цел подобряване на качеството в образованието по изкуства и култура е залагането на качествен показател при оценката на училищата – качество на предоставеното образование, получени резултати, степен на удовлетвореност и реализация на учениците. Необходимо е и разработването на нови материали и програми за професионална подготовка на специалистите със средно образование, като основен елемент в тях е практическото обучение, стаж в реална работна среда, а също и обучение ориентирано към нуждите на пазара на труда в областта на изкуството и културата.

Насърчаването на художествено-творческата дейност на младите таланти в средните училища по изкуствата и културата също е важна стратегическа цел. Мотивацията е чрез стипендии, финансова помощ, участие в майсторски класове, лагери, пленери. Развитието на преподавателският състав е сред приоритетите, свързани с образование

в областта на културата и изкуството и заложили в стратегията. Кариерното израстване на преподавателският персонал показва загрижеността на правителството за качествено образование и създаване на условия за привличане, развитие и задържане на персонала. Престижът на професията и финансовите стимули са сред мерките за мотивиране на преподавателите.

Значителни са ползите за личността и за обществото от професионалното образование, ранното откриване и насърчаване на таланта, творческото развитие и изразяване, затова трябва да се работи по този въпроси от по-ранна възраст на децата. В стратегията е формулирано, че: „Проучването на местата за професионална реализация на младите специалисти с оглед създаването на по-добри и повече работни места е подкрепа за творчеството и иновациите в областта на културата, които са основните двигатели на интелигентния растеж, мислен като един от факторите за изход от икономическата криза и за превръщането на съвременните общества и икономики в общества и икономики на знанието.“

Висше образование в областта на изкуствата и културата

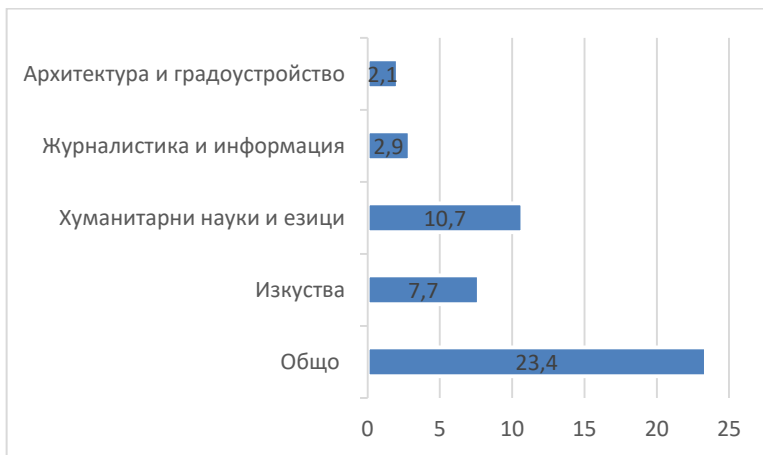
Висшите училища в областта на културата се явяват второстепенни разпоредители на бюджет към Министерството на образованието и науката. Нуждите в сферата на висшето образование са сходни, като тези във средното образование по изкуства, а именно: подобряване на научната и художествено-творческа инфраструктура, осъвременяване на учебни програми, въвеждане на иновативни подходи и модели на преподаване. Все още липсва обвързаност между пазара на изкуство и образователните институции, наблюдава се тенденция на търсене на реализация в чужбина от младите професионалисти.

Обучение в хибридни специалности, интердисциплинарност на обучението са сред приоритетите на МОН и висшите училища. Въвеждането на форми на следдипломна квалификация, провеждането на тематични научни форуми, създаване на академична среда за студенти и преподаватели са сред приоритетите на висшите училища.

Развитие на педагогиката на наследството, насочена към деца, ученици и младежи, интензифициране на научните изследвания в

областта на културата са сред приоритетите на висшите училища по изкуства. В изданието „Статистиката за култура“² на Евростат за 2019 година представя статистически данни, свързани с културата и висшето образование. Авторите подчертават, че за целите на изследването под студенти в област изкуство и култура на висшето образование най-често се разбират: изкуства; хуманитарни науки и езици; журналистика и информация, архитектура и градоустройство. В процентно съотношение Евростат представя студентите в области на висшето образование, свързани с култура като % от дела на всички студенти в страните от Европейския съюз.

Според и доклада за 2019 година студентите в областта на културата и изкуството в България преставяват 9,4% от общия брой студенти в страната. През 2017 година за ЕС – 28 общия брой на студентите по изкуства е приблизително 3 милиона или около 15% от всички студенти в ЕС. Единствено България (9.4%) и Латвия (9.7%) са посочели едноцифрени числа в някои от показателите, които са оценявани.

Фиг.2. Студенти от различни области на висшето образование, свързани с култура, 2017 в хиляди

² Cultural statistics 2019 edition, Statistical book, Eurostat <https://ec.europa.eu/eurostat/about/policies/copyright> Print: ISBN 978-92-76-09703-7 PDF: ISBN 978-92-76-09702-0 doi:10.2785/824495 doi:10.2785/118217 Cat. No: KS-01-19-712-EN-C Cat. No: KS-01-19-712-EN-N

Във фиг. 2 е представено разпределението на студентите в България по описаните по-горе четири направления.[Фиг.2]. Както е видно от фигурата по-горе, най-голям процент от студенти в областта на културата и изкуствата са тези, които се обучават в областта на хуманитарните науки и изучаването на чужди езици. Това обучение се провежда в класическите университети в страната чрез техните хуманитарни факултети.Четириите най-големи висши учебни заведения в България, които обучават студенти само в областта на изкуството и културата са: Националната музикална академия „Проф. Панчо Владигеров“ - София, Националната художествена академия - София, НАТФИЗ „Кръстьо Сарафов“ – София. Единственото учебно заведение в областта на културата и изкуството извън София е АМТИИ „Проф. Асен Диамандиев“ – Пловдив.

Обект на настоящия доклад представлява финансирането на обучението на студентите [Фиг.3] и размерът на финансиране за специфичната научна и художествено-творческа дейност [Фиг.4] именно на университетите по изкуства за през последните 3 години (2019-2021). Посочените данни са получени от постановленията на Министерския съвет за изпълнението на държавния бюджет на Република България за съответните години, както следва: ПМС³ 344/21.12.2018 г. за изпълнението на бюджета на РБългария за 2019 г, ПМС⁴ 381/30.12.20219 г. за изпълнението на държавния бюджет на Република България за 2020 г., ПМС⁵ 408/23.12.2020 за изпълнението на държавния бюджет на Република България за 2021 г.

---

³ Decree of the Concil of Ministers of The Republic of Bulgaria 344/ 21.12. 2018, // [ПМС 344/21.12.2018 година за изпълнението на бюджета на Република България за 2019 г.]

⁴ Decree of the Concil of Ministers of The Republic of Bulgaria 381/ 30.12.2019, // [ПМС 381/30.12.20219 година за изпълнението на държавния бюджет на Република България за 2020 г.]

⁵ Decree of the Concil of Ministers of The Republic of Bulgaria 408/23.12.2020, // [ПМС 408/23.12.2020 за изпълнението на държавния бюджет на Република България за 2021 г.]

ВУЗ	СУМА В ЛЕВА 2019	БРОЙ СТУДЕНТИ 2019	СУМА В ЛЕВА 2020	БРОЙ СТУДЕНТИ 2020	СУМА В ЛЕВА 2021	БРОЙ СТУДЕНТИ 2021
АМТИИ "Проф. Асен Диамандиев" - Пловдив	3 404,90	742,00	3408,80	725,00	4 174,40	705,00
Национална академия за театрално и филмово изкуство "Кръстьо Сарафов" – София	4 636,90	756,00	5079,10	797,00	5 213,70	812,00
Национална музикална академия "Проф. Панчо Владигеров" - София	4 770,20	697,00	5223,50	719,00	4 977,30	699,00
Национална художествена академия - София	5 513,50	1 053,00	6403,20	1 062,00	5 994,20	1072,00

Фиг.3. Финансиране на обучението и брой студенти на ВУЗ по изкуствата

Освен финансирането на обучението университетите получават средства за присъщата на висшето училище научна или художествено-творческа дейност, както и за издаване на учебници и научни трудове. Финансирането се разпределя на проектния принцип и има за цел да стимулира колективи от Вузовете да стартират осъществяването на свой проект със екип, на задача, която би могла да прерасне в по-голям проект и да получи финансиране на следващи нива – национални или международни. Финансирането е обвързано и с действително показани резултати от предходната година.

ВУЗ	СУМА В ЛЕВА 2019	СУМА В ЛЕВА 2020	СУМА В ЛЕВА 2021
АМТИИ "Проф. Асен Диамандиев" - Пловдив	65 084,00	63 810,00	53 402,00
Национална академия за театрално и филмово изкуство "Кръстьо Сарафов" - София	81 414,00	83 596,00	84 529,00
Национална музикална академия "Проф. Панчо Владигеров" - София	91 017,00	87 457,00	88 587,00
Национална художествена академия - София	89 134,00	97 005,00	108 004,00

Фиг.4. Финансиране на научната и художествено-творческа дейност

Финансирането на тази дейност за четирите висши училища по изкуствата е представено във фиг. 4. Забелязване се неустойчива тенденция във финансирането – при някои от университетите имаме увеличение, при други намаление на субсидията. Спецификата на художествено-творческата дейност изисква и по-различен подход при оценката на тази дейност от тези висши учебни заведения. Наукометричните показатели са приложими и за университетите по изкуствата, въпреки, че не са най-подходящия инструментариум. Те залагат не само на художествено-творческите си прояви, но и като университет, преподавателите развиват и научна дейност.

Заключение

Липсата на стратегия и единна визия за развитието на културата и изкуството на национално ниво създава трудност при изпълнение на националната и европейската културни политики. От особено значение е приемането на стратегията и изпълнението на поетите от държавата ангажименти за създаване на условия за съхранението и устойчивото развитието на българската култура. Независимо от направените опити през годините още от 1998 до момента за промени, все още не разполагаме с ясно разписан стратегически документ, който да очертава развитието на българската култура. Наясно сме, че процесът не е лек (необходимо е съгласуване и подкрепа с парламент, правителство, общество, министерство), но приемането на стратегически документ е наложително. Необходими са промени в нагласите на творците към механизмите за финансиране на творчеството, необходими са спешни мерки, свързани с оцеляване на твореца в условията на COVID 19, необходимо е разширяване на кръгозора и на правителството и на твореца по отношение на възможностите и подкрепата на изкуството. Необходими са промени в качеството и финансирането на образованието в областта на изкуствата.

LITERATURE (ЛИТЕРАТУРА)

- Barkalova, P., Kazashka, V. (2010).** Cultural industries - a real sector of the economy and necessity. Proceedings of the VII Scientific Conference Management and Entrepreneurship TU - Plovdiv, pp. 81- 84, Plovdiv, ISBN 1313-9460. / [Бъркалова П., Казашка В., Културните индустрии – реален сектор от икономиката и необходимост. Сборник VII научна конференция Мениджмънт и предприемачество ТУ – Пловдив, стр. 81- 84, ISBN 1313-9460].
- Dobrev, N. (2018).** Strategies for the Development of Culture as an Opportunity for the Bulgarian Municipalities, Report presented at the annual conference "Science in the service of society - 2018", Section of Economic Sciences, University of Economics - Varna, October 26., [Добрева, Н. (2018). Стратегии за развитие на културата като възможност за българските общини. Доклад представен на годишната конференция „Науката в служба на обществото – 2018“, секция Икономически науки, Икономически университет – Варна, 26 октомври].
- Ghilardi, L. (2001).** Cultural Planning and Cultural Diversity, In: Differing Diversities: Cultural Policy and Cultural Diversities. Tony Bennet Ed., Council of Europe Publications.
- Kabakov, I. (2017).** Integrated Management of Culture, Sofia, University publishing house "St. Kliment Ohridski", [Кабаков, И. (2017) Интегрирано управление на културата, София: УИ „Св. Климент Охридски“].
- Landry Ch. (1997).** Cultural Policy in Bulgaria Report of a european panel of Examiners, Consil of Europe
- Mercer, C. (1991).** Brisbane's Cultural Development Strategy: the Process, the Politics and the Product, In: EIT Pty Ltd., In The Cultural Planning Conference. Morningon, Vic.: Engineering Publications.

VESELA KAZASHKA, Assoc. Prof. Dr.

vesela.kazashka@gmail.com

Academy of Music, Dance and Fine Arts „Prof. Asen Diamandiev”
Plovdiv, Bulgaria

AUTHOR` DATA WERE PUBLISHED ACCORDING GDPR RULES OF THE JOURNAL